

EVARSSUAQ - EN SÆRPRÆGET GRØNLANDSK KVINDESKIKKELSE

Af kolonibestyrer *Hans Jacobi*

Enhver, der blot har haft nogen forbindelse med Jakobshavn i tiden indtil omkring 1950, kan næppe have undgået at stifte bekendtskab med Evarssuaq, denne robuste, firskårne skikkelse og særegne karakteristiske fremtoning, der på mange måder førte en tilværelse, der var så helt forskellig fra folks i almindelighed.

Eva optrådte altid i mandfolketøj. Hun var såvel sommer som vinter iført et par lange sælskindsbukser, stukket ned i et par svære vandskindskamikker. Det var især disse bukser, der i så høj grad fremhævede hendes karakteristiske firskårenhed. Som overtøj benyttede hun hele året rundt en mandfolkeanorak med hætte, syet af butikens grove bomuldstøj. Om vinteren bar hun tillige en hjemmestrikket hue af tvivlsom farve trukket godt ned over ørerne, men ellers gik hun barhovedet med sine grå, strittende hårtjavser som en glorie om det furede, vejrbidte ansigt. Hendes øjne var rødrandede og betændte og løb ustandselig i vand som følge af forårets stærke sol og vinterens isnende vind; hendes syn var i lighed med alle ældre menneskers meget svækket, men trods disse alderdomstegn, var der et eget liv og spil i hendes øjne, når man talte med hende.

I sine yngre dage hørte en hundepisk med til hendes påklædning, men da gigten gjorde hendes ben svage, blev den ombyttet med en svær knortekæp, som hun støttede sig til under sin vraltende, foroverbøjede gang, knuget af mange års slid og slæb.

Første gang, jeg mødte Eva, var i 1933, hvor hun endnu havde en rest af sin ungdoms spændstighed i behold; hun kom svingende med en lokumsspand i den ene hånd og pisken – den uundværlige for at holde hundene på afstand – i den anden. På sine ældre dage måtte Eva således tage til takke med noget lettere arbejde, og hun havde derfor fået privilegium på at tømme stedets dassers, ikke egentlig noget indbringende eller behageligt job, men det betød dog en eksistensmulighed for en enlig og yderst nøjsom kvinde. Der fandtes iøvrigt ikke det arbejde, der var for ringe for Eva; men der kom desværre også den dag, hvor selv dette arbejde blev hende for strengt, og

hun måtte derfor til sidst klare sig med det lidet, en alderdomsunderstøttelse den gang beløb sig til, og hvad værre var, hun måtte opgive sin selvstændige husførelse i sit eget lille hus, som hun i en årrække havde delt med sin søster, og affinde sig med et hjørne i et i forvejen overfyldt hus, hvor husejeren fristet af udsigterne til en fast månedlig indtægt tog Eva i huset.

Det var en stor dag for Eva, når hun den første i hver måned, i ren anorak stillede på kontoret for at få udbetalt sin alderdomsunderstøttelse, og hun følte det som en særlig begunstigelse, når hun ved samme lejlighed kunne aflægge mig et besøg; hun nød at få lov til at sætte sig, at få ild på en stor cigar og så fortælle om gamle dage, der var altid en eller anden episode i hendes lange, omtunlede tilværelse, som kunne uddybes noget mere; kontoret var dejligt varmt – det havde ingen hast med at komme hjem. En måned kunne være lang, og selvfølgelig blev der ofte lavvande i hendes knapt tildelte midler, således at en vis svaghed for cigarer, måske hendes eneste luksus, fik hende til at komme „blot for at sige god dag,“ og når hun så havde siddet lidt, fik hun en seddel med til butiksbestyreren, der efter aftale udleverede hende en stor cigar, og så gik Eva stolt ned af vejen med cigarrøgen bølgende efter sig.

I sine yngre år var Eva en lang årrække knyttet til sygehuset, hvor hun helt alene udførte alt det til denne virksomhed henhørende pige- og karlearbejde, hvilket betød, at hun klarede rengøring, madlavning, brødbagning, hun passede kakkellovne og slæbte selv kullene den lange vej fra udhandlingsstedet, hun kørte efter vand med sit eget hundespand i den hårdeste vinterkulde eller bar det på sin ryg i et åg langvejsfra på sommerdage, og hun skaffede også en del af den proviant, sygehuset skulle bruge, ved egen fangst, idet hun ved siden af det krævende arbejde også fik tid til at sætte sælgarn, som hun måtte tilse efter en lang arbejdsdag, men som hundekusk var hun selv de dygtigste mandfolk jævnbyrdig, og alle måtte med beundring erkende hendes evne til at håndtere en hundepisk samt tage den stejle vandbakke med to tønder på slæden, medens andre kun magtede én. Eva ønskede såvidt muligt at klare sig selv uden hjælp, også når hun på lige fod med byens mandlige fangere og fiskere tog på haj- eller hellefiskfiskeri på vinterens is. Hun plejede at være den, der startede tidligst om morgenen, og var det blæsende og bidende koldt, slog hun blot en sæk over hoved og skuldre, og når hun så kom hjem om aftenen med sin fangst, som ingenlunde var den ringeste, stod der en hvid em af fortøttet varme omkring hende, som følge af det tempo, hun arbejdede i.

Da indhandlingen af hellefisk en overgang steg ganske betydeligt, og der derfor krævedes en ret stor arbejderstab til at rense og salte fisken, var det Eva, der førte an og med sit sædvanlige gode humør ledede dette arbejde. Fisken blev den gang behandlet fra en ponton, der var anbragt ude i havnen, og hvortil de, der arbejdede med fiskebehandlingen, blev sejlet ud i en pram ved navn „Arnarquagssaq“ (Den

Tranbrænding ved vintertid, tegnet af Hans Jacobi.

gamle kælling), og her havde Eva sin faste plads agter, et tegn på den anseelse, hun nød. Opstod der uoverensstemmelser eller misforståelser af nogen art, var det altid Eva, der mæglede og fik tingene til at glide, hende havde man ubetinget tillid til, og man ville aldrig finde på at gå mod hendes afgørelse.

I ældre tider, før oliefabrikken i København blev oprettet, blev al indhandlet spæk smeltet til tran ved kolonierne, ligesom denne fremgangsmåde blev bibeholdt for al det spæk, der ikke var frisk nok til nedsaltning, herunder ådselspæk. Arbejdet i forbindelse med trankogningen hørte til de meget ubehagelige, og det kunne derfor i perioder være vanskeligt at få den fornødne arbejdskraft hertil; men Eva gik ikke af vejen for den slags ubehageligheder, og i en årrække var det derfor hende, der ledede dette lidet misundelsesværdige og langt fra renlige job. Klokken seks om morgenen stillede hun i strålende humør med sine folk, og ofte med en sang blev arbejdsholdet sejlet over til tranbrænderiet, der af hensyn til omgivelserne var placeret på den anden side af havnen. Arbejdet var ret anstrengende, idet det krævede kræfter at håndtere de tunge spæktønder, slå dem op og lange de mere eller mindre ildelugtende spækstykker op i

trankedlen. Her blev spækket smeltet til tran under udvikling af en ulidelig stank, som til stadighed fyldte rummet og klæbede ved folkenes tøj, ja, denne gennemtrængende odeur hang i den grad ved de stakkels mennesker, at man ikke kunne udholde at være i deres nærhed, og de måtte vandre omkring som en flok spedalske. Arbejdet var ikke slut med, at spækket var kogt til tran, nu skulle trannet ved hjælp af store øsere på lange stager hældes fra kedlen over i store klaringskar, inden det endelig derfra blev hældt på de tønder, der afskibedes til Danmark. Det var under dette arbejde, at en af hjælperne fik overbalance og styrtede i trankedlen, der til alt held var afsvalet, og som sædvanlig var det Eva, der som situationens herre sprang ned i trannen og fik bjerget sin uheldige kollega op.

Under krigen blev man af omstændighederne tvunget til at genoptage trankogningen, men da de gamle bygninger i mellemtiden var blevet for brøstfældige, måtte arbejdet foregå i fri luft, hvilket naturligvis var meget behageligt på sommerdage, men kogningen kunne desværre ikke indstilles, fordi det blev vinter og stærk kulde – atter måtte man ty til Eva, der trods sin fremskredne alder, og på trods af vejr og vind, mørke og bitterlig kulde, gennemførte et hårdt og krævende arbejde, hvor yngre sandsynligvis havde meldt pas. For at kunne få sig en nødvendig opstrammer under dette trælse arbejde, havde Eva altid en gammel, sodet thekedel stående direkte i fyret i trankedlen, og hver gang arbejdet levnede tid, halede hun sin kedel ud af gløderne og fik sig en varmende, styrkende tår af noget, der sikkert forlængst havde mistet enhver lighed med the, derefter fik hun ild på sin uundværlige cigarstump, og så var Eva i stand til at trodse selv vejrgudernes ondeste påhit.

På sådanne vinterdage, når nordenstormen hylede, kunne tranbrændingen udvise det mest fantastiske skue, forårsaget af snefoget i forening med emmen og den fede røg fra den varme tran, der yderligere fik et rødtligt skær fra trankedlens ildsted; når man så i denne mosebryg skimtede Evas firskårne skikkelse, kunne fantasien nemt få et skær af det overnaturlige.

Trods Evas noget dystre udseende var hun ualmindelig afholdt af byens børn, men de kunne ikke rigtigt forlige sig med den kendsgerning, at hun var kvinde, og adskillige af datidens børn har gentagne gange spurgt deres mødre, om Eva alligevel ikke var en mand, da de ikke kunne forestille sig, at der skjulte sig en kvinde bag mandfolkefremtoningen.

En af de smukke, gamle grønlandske skikke, som med nytiden er ved at forsvinde, og som sikkert nu kun opretholdes ved udsteder og bopladser, er julens salmesang foran husene. I gamle dage var dette spontane udtryk for juleglæde en uforglemmelig oplevelse, og her i Jakobshavn var det naturligt den sangglade Eva, der med sit overskud af glæde førte an og travede rundt fra hus til hus hele julenat i spidsen for den syngende ungdom.

De gamle bygninger ved tranbrænderiet i Jakobshavn, tegnet af Hans Jacobi.

Udover, at Evas tilværelse havde formet sig en del anderledes end grønlandske kvindfolks i al almindelighed, havde jeg aldrig tænkt, at der muligvis var noget dunkelt i hendes fortid, som helst skulle forties; ja måske havde jeg hørt en enkelt antydning, men Eva var så umiddelbar og hjertelig i sin tillid til os og så elskelig i sit væsen, at man umuligt ville tro noget ondt eller uhæderligt om hende. Først i anledning af kongebesøget fik jeg nys om, at hun virkelig havde nogle ungdomssynder, og det gik til på følgende måde: Ved tilrettelæggelse af arrangementet, da man skulle modtage majestæterne i 1952, var man ganske klar over, at vi ikke i Jakobshavn kunne hamle op med de mange storstilede arrangementer, andre byer havde iscenesat, hvorfor vi foruden den traditionelle travetur til Holmens Bakke med udsigt over isfjorden og besøg ved den ældgamle boplads Sermermiut, blandt andet havde fundet på at placere byens ældste i en lang række, lidt beskedent tilbagetrukket fra ankomstbroen, således at man, efter at velkomsttalerne og præsentationen af byens honoratiores var overstået, fik ført Kongen og Dronningen hen til stolerækken med de

gamle, der på denne måde fik anledning til at hilse på og tale med Majestæterne. Eva, der på dette tidspunkt havde fejret sin 80 års fødselsdag, var naturligvis anbragt midt blandt disse gamle mennesker. Alle var mødt i deres fine mørke tøj, mandfolkene i deres sorte fest-anorakker, men heller ikke ved denne lejlighed svigtede Eva sine skindbukser, selvom hun i dagens anledning var trukket i sort mandfolke-anorak. Blandt de gamle herskede der naturligvis en lykkelig forventningsfuld stemning, og ingen blev da heller skuffede. Kongen og i særdeleshed Dronningen gav sig elskeligt uhyre god tid til at sludre med hver enkelt, og Eva især; hun måtte fortælle, hvad hun huskede fra kongebesøget i 1921. Dronningen spurgte til hendes alder og helbred, og Evas øjne strålede af taknemlighed, og en ekstra tåre banede sig af glæde vej ned ad kinden.

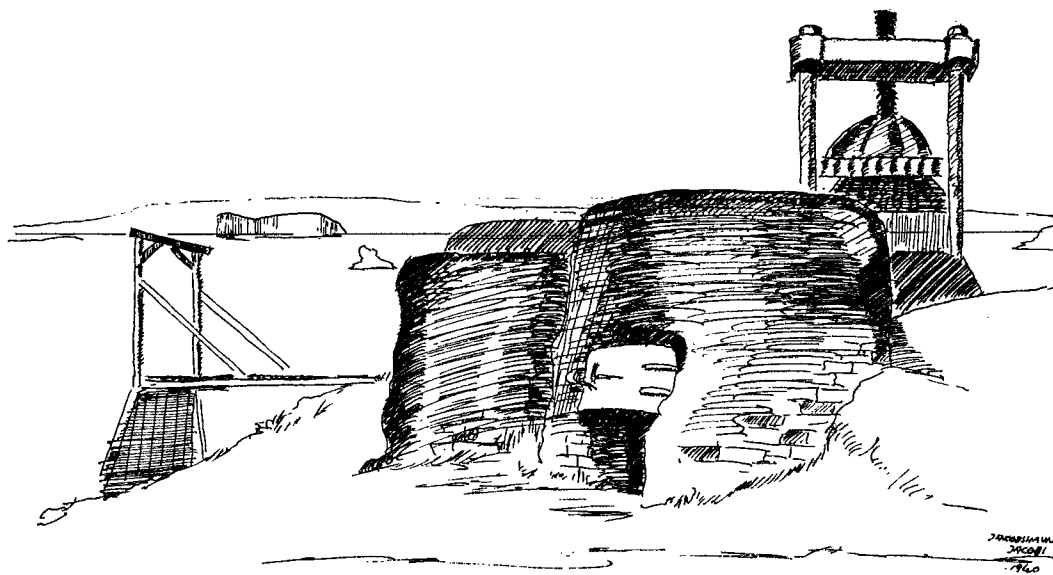
Først bagefter, da glædesrusen havde lagt sig, og hverdagen atter var begyndt, kom det frem, at Evas placering i højsædet ikke var faldet i god jord hos præsteskabet. Og med forargelsen kom også grunden til Evas forkærlighed for mandfolketøj for en dag. Allerede dengang var der næppe mange, der kendte grunden, og de fleste gættede sikkert på, at det var en naturlig følge af, at hun altid havde udført mandfolkearbejde – og at det simpelthen var praktisk.

Men jeg fik efterhånden følgende forklaring:

Eva havde fået flere børn uden for ægteskabet, hvilket den gang blev betragtet som noget højst umoralsk, noget man absolut ikke kunne tolerere, og som satte den uheldige aldeles uden for folks gode omdømme. Nu var der beklageligvis yderligere den omstændighed ved sagen, at de fleste af børnene døde umiddelbart efter fødslen, hvilket ikke kunne undgå at vække mistanke om, at Eva, om ikke direkte, så muligvis indirekte, eventuelt ved misrøgt, selv var skyld i, at børnene ikke levede længe efter fødslen. Eva måtte stille hos forstanderskabet – datidens kredsret – som offentligt udtrykte deres allehøjeste misbilligelse af fruentimmerets umoralske vandel, og da man den gang, ligesom til dels idag, kun havde begrænsede muligheder for strafildeling, idømte man hende, som en særlig raffineret bod, pligt til altid at bære mandfolkebukser, og Eva tog denne dom så bogstaveligt til efterretning, at hun aldrig siden iførte sig kvin-

Evarssuaq.

De gamle trankedler, tegnet af Hans Jacobi.

deklæder, ligesom der ikke var det mandfolkearbejde, der var for anstrengende eller hårdt til, at hun ikke kunne påtage sig det.

Eva havde iøvrigt en overgang været gift med en enkemand, Pavia Eliassen. I dette ægteskab fik hun sin eneste legale datter, og den eneste af alle hendes børn, der overlevede spædalderen, men desværre fik denne datter ikke lov til at videreføre Evas særprægede gener, idet hun døde under en operation for en svulst i en alder af ca. 19 år.

Om Evas nøjagtige alder herskede der en del tvivl; de der efter hendes egen opgivelse skulle være jævnaldrende med hende, erindrede i det mindste ikke at have gået til præst eller være blevet konfirmeret sammen med hende, men hun må være født omkring 1872, i hvert fald fejrede vi hendes 80 års fødselsdag i forsommeren 1952, i hvilken anledning vi havde arrangeret en mindre indsamling, så hun ubekymret kunne fejre dagen på tilbørlig vis. Der var sørget for kul, så der var dejlig varmt i huset, der var kaffe og kringler og lagkage, hvorpå tallet 80 var dekorativt anbragt med lyserød glasur, der var et par flasker vin, og cigarer ikke at forglemme. Eva nød at kunne tage imod gratulanter i massevis med stedets prominente personer i spidsen, uden at skulle bekymre sig om traktementet.

Det nye alderdomshjem i Jakobshavn levede Eva ikke længe nok til at opleve her, hvor beboerne har eget værelse, centralvarme, bad, renligholdelse, vask og regelmæs-

sige og solide måltider. Men det er slet ikke sikkert, at hun, der hele livet igennem havde ført en så slidsom, hård og yderst nøjsom tilværelse, havde kunnet omstille sig til sådan et luksusliv. En sen efterårsdag i 1953 sov Eva stille hen i en alder af 81. Hun blev begravet på en af disse skønne dage, hvor solen står meget lavt, og dens sidste blege stråler føles med et særligt vemod, fordi de varsler begyndelsen til mørketid og vinter. Vinden var strid og kold og trængte gennem marv og ben, men der var alligevel mange, der trodsede kulden og fulgte Eva den lange vej til hendes sidste hvilested, som et bevis på det venskab, de nærrede til hende.

Og endnu i mange år vil man huske denne evigglade skikkelse for hendes mærkelige firskårighed, hendes særegne påklædning, hendes arbejdsomhed og frygtløshed over for selv det hårdeste job, men først og fremmest for hendes godhed og uselviske hjælpsomhed. De gamle, der fulgte hende til graven, var enige om, at var der nogen, der havde gjort sig fortjent til at komme i himlen, så var det Evarssuaq, og at hun uden tvivl færdedes deroppe, stadig iført sine karakteristiske sælskindsbukser og dampende på en cigar af størrelse og aroma, som hun aldrig oplevede hernede.

